

Molnár András

„...a szeretetre méltó szép lelkekkel nagyon szeretek mulatni”

Nők, szerelem, házasság Deák Antal regéiben és leveleiben

Közismert, hogy Deák Ferenc és a nála 14 évvel idősebb, öt felnevelő bátyja, Antal sohasem házasodtak meg; mindketten agglegényként éltek és közösen gazdálkodtak a Zala megyei Kehidán.¹ Deák Ferenc nőkhöz fűződő viszonyát, a velük kapcsolatos véleményét, valamint a környezetében élő nők szerepét és sorsát a közelmúltban igyekezett tisztázni egy zalaegerszegi tudományos konferencia, illetve az annak nyomán készített tanulmánykötet,² az idősebb Deák-fiverről, a Ferenc számára számos tekintetben például szolgáló Antaltól azonban e tekintetben mindeddig szinte semmit sem tudtunk. Mi lehetett Deák Antal véleménye a nőkről? Milyen viszonyba, kapcsolatba került velük? Voltak-e szerelmei, és ha igen, miért nem házasodott meg? Mit tartott mások házasságáról és házastársáról? Írásom Deák Antal kevésbé ismert költeményei, valamint nemrég előkerült levelei³ alapján e kérdésekre keresi a választ.

Nőalakok és szerelem Deák Antal történelmi regéiben

Deák Antal nőekkel kapcsolatos legkorábbi megnyilatkozásai azokban a történelmi regékben olvashatók, melyeket 1822 októberében küldött meg bírálatra a Sümegen élő elismert és népszerű költőnek, Kisfaludy Sándor táblabírónak. (Deák Antal tervezte e művek kinyomtatását, meg is kapta hozzá a cenzúra engedélyét, ám a kiadás anyagi fedezetét nem sikerült előteremtenie.)⁴ Deák Antal „Pölöske” és „Szentgyörgyvár” című, kéziratban fennmaradt „hajdankori nemzeti regéi”⁵ nem képviselnek ugyan kiemelkedő vagy maradandó irodalmi értéket, nem fogalmaznak meg eredeti gondolatokat vagy érzelmeket, sőt kifejezetten Kisfaludy Sándor szentimentális szerelmi versciklusát és romantikus történelmi regéit utánozzák, azonban így is hűen tükrözik a szerző fiatalkori gondolatvilágát

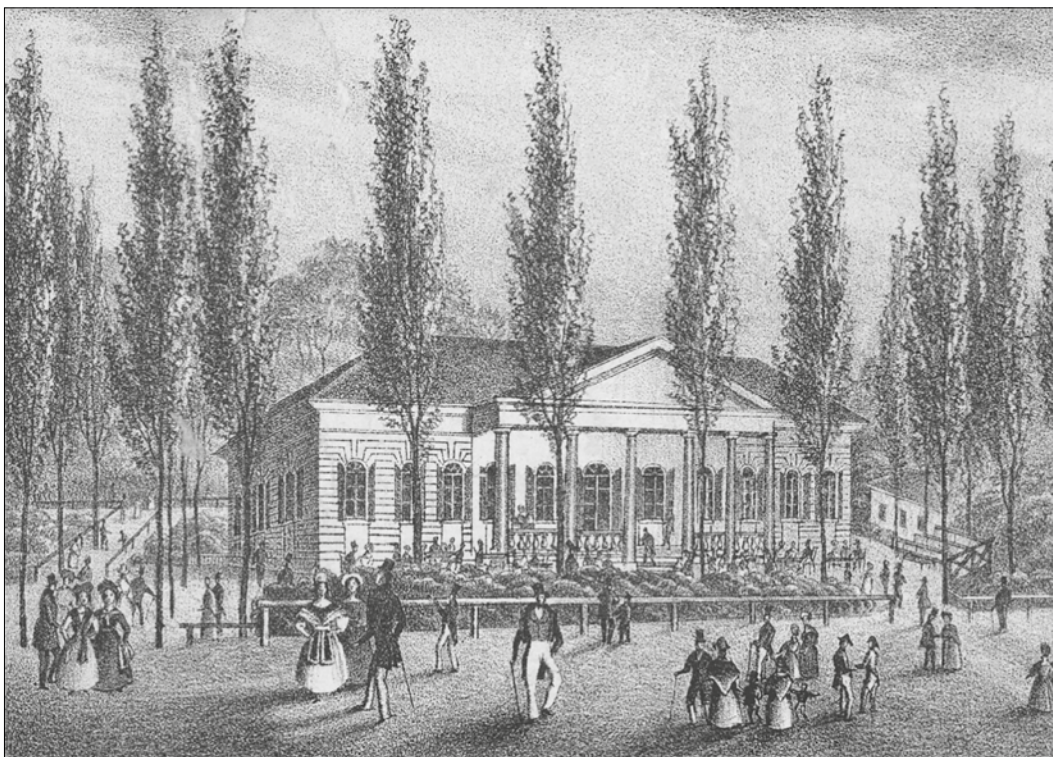
¹ Ferenczi Zoltán: Deák élete. Bp., 1904. 1. köt. 13–21., 65–66. p., Eötvös Károly: Deák Ferencz és a nők. In: Eötvös Károly: Deák Ferencz és családja. Bp., 1905. (a továbbiakban: Eötvös Károly 1905.) 1. köt. 218–244. p., Körmöczy Katalin: „...a mi megmarad, fordítsa jó célokra”. Deák Ferenc hagyatéka. Bp., 1992. 11–12., 20–24., p.

² „Jól esik köztetek lenni...” Női sorsok, szerepek Deák Ferenc környezetében. (Szerk. Kiss Gábor) Zalaegerszeg, 2015. (a továbbiakban: „Jól esik köztetek lenni...”) 223 p.

³ Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjtemény. Deák Antal levelei: [bizalmas országgyűlési tudósítások Pozsonyból 1825–1832-ig sógorához (Tarányi-Oszterhueber Józsefhez) és testvéréhez Deák Ferenchez] / Deák Antal. - Pozsony: szerző, 1825–1833. - 4 doboz (138 levél); 41x26 cm. - (Magyar történelmi forrásanyag; 4. fasciculus.) Leltári száma: OGY: 918.747:1–4. (A továbbiakban: OGYK MPGY Deák Antal levelei.) Ezúton is köszönetet mondok az Országgyűlési Könyvtár munkatársainak, Markója Szilárd igazgatónak és Villám Judit osztályvezetőnek azért, hogy felhívták figyelmemet a mindeddig lappangó, a kutatók által elveszettnek hitt levelekre, és lehetővé tették azok feldolgozását.

⁴ Molnár András: A fiatal Deák Ferenc. A felkészülés és a zalai pályakezdet éve 1803–1833. Bp., 2003. 142–147. p.

⁵ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (a továbbiakban: OSZK Kt.) Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár, Oct. Hung. 1728. Pölöske.

Kávéház a pozsonyi ligetben 1848 előtt

és érzelmeit. Kiderül belőlük, hogy Deák Antal, aki gazdálkodó családfőként és vármegyei tisztségviselőként, politikusként katonás, határozott, céltudatos és következetes személyiség, a lelke mélyén érzékeny ember: szívesen andalog a természetben, ábrándozik a törökkor hősi, letűnt világáról, és távol a nagyvilág zajától, eseménytelen, csöndes falusi magányában találja meg lelki békéjét. Deák Antal érzelmvilága, mely regéiből tükröződik, Himfy kesergő (Kisfaludy Sándor Szegedy Róza iránt táplált, sokáig viszonzatlan) szerelmével rokon. A harminc év körüli szerző magányos, társtalan, élete végéig agglegény marad; talán éppen egy Kisfaludyéhoz hasonló, egész életére meghatározó, ám viszonzatlan fiatalkori szerelmi élmény vagy csalódás hatására. Bár más forrásokkal nem tudjuk alátámasztani, feltételezhető, hogy regéinek boldogtalan szerelemtől szenvedő hősei nem pusztán Kisfaludy alakjainak másolatai, hanem saját érzelmi tapasztalatai is alakot ölthettek bennük. Különösen igaz lehet ez a „Pölöske” főhősére, a Zala vármegye egyik 17. századi alispánjáról, pölöskei Eördögh Istvánról mintázott végvári vitézre, Ördög Istvánra, aki gyermekkorától fegyverforgatást tanult, arra készült, hogy megvédje hazáját, és hősi tetteivel hírnevet, dicsőséget szerezzen magának. Húszéves korában azonban megismerte a szépséges Törjék Mártát, aki akkor már az atyai jó barát, Hásságyi felesége volt Söjtörön. Ördög István szerelemre gyulladt a fiatalasszony iránt, ám érzelmeit senkinek, még apjának sem árulta el, mert úgy vélte, bűn más nejét szeretni. A kilátástalan, reménytelen szerelem egyre csak emésztette, és mint a szentimentális hősök legtöbbjén, rajta is elhatalmasodott a bánat, elvesztette életkedvét, tettvágyát, ezért kolostorba vonult, azután pedig remeteként élt az erdőben.

Deák Antal valószínűleg saját keserű tapasztalatait fogalmazta meg a rege bevezetésében, amikor így írt az ifjúkori szerelemről:

*„A víg kedvvel tölt kebelben / titkon ölő bút áraszt,
lelket, elmét, életerőt / mindent lankaszt, kifáraszt,*

*sőt még eddig – nem csak egyszer, / többször történt – annak, kit
vak szerelme tüze ragad / veszedelmes örvényt nyit.*⁶

A szerző fiatalkori szerelmi ideálját jeleníthette meg a rege egyetlen, „*derék, díszes hölgy*”-ként jellemzett nőalakja:

*„Törjék Márta volt a dicső / egész angyal képében,
egy szép deli testalkotás / egyetlen egy nemében”.⁷*

Minden bizonnyal a viszonzatlan szerelem Deák Antalra gyakorolt hatását olvashatjuk az alábbi, Ördög Istvánról szóló sorokban:

*„Egyedül csak a szép asszony / bájainak hódolva,
szíve minden nyugalmából / ki lett fosztva, rabolva,
mennél inkább nőttek pedig / ahhoz vonzó érzelmi,
annál inkább nevelkedtek / egyszersmind gyötrelmi.”⁸*

A szerző, főhőséhez hasonlóan, eltitkolhatta, hogy férjes asszonyba szerelmes, mert szigorú erkölcsi felfogása szerint az volt a meggyőződése, hogy „*másnak hölgyét megszeretni / egy, a bűnök sorában*”.⁹ Később, idősebb korában ébredhetett rá Deák Antal is arra az „*élettapasztalatra*”, amit apja tanácsolt a rege főhősének:

*„az a lelkes férjfiúnak / legszebb, dicső érdeme,
ha csapongó szenvedélyén / uralkodó tud lenni.”¹⁰*

Ördög István a törökök támadásának hírére erőt vett magán, visszatért a végvári vitézek közé, kiszabadította a Söjtör várának elfoglalása és férjének megölése után foglyul ejtett Törjék Mártát, akivel végül egymáséi lettek. A szerző ezek után így fogalmazta meg a szerelmi történet általános – saját vallomásaként is értelmezhető – tanulságát:

*„Így van pedig szakadatlan, / így van most is, mint akkor,
ma is ilyen hévvel, tűzzel / foly az ifjabb életkor!
A fiatal szívnek ma is / szilaj, kemény a harca,
s ritka, kinek nem bú, veszély, / nem gyötrelm a sarca.”¹¹*

A rege befejező sorai – visszatérve a bevezetőjében írottakra – megismétlik, illetve összefoglalják Deák Antal ifjúkori szerelemről vallott nézeteit:

*„áldott a szív-érezmény, de / féken tartva, mert akit
vak szerelme tüze ragad, / annak vészes örvényt nyit.”¹²*

6 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 2. p.

7 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 8. p.

8 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 8. p.

9 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 9. p.

10 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 11. p.

11 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 78. p.

12 OSZK Kt. Oct. Hung. 1728. Pölöske 79. p.

Deák Antal másik, „Szentgyörgyvár” című történelmi regéjének két női szereplője van, egymásnak mintegy ellenpólusaként: a szépséges szűz, Both Beta, és annak mostohája, a gonosz Bothné. A szerző eszményíti Beta alakját a romantikus fordulatokkal teli szerelmi történetben:

*„Beta számos kecsével / remek vala nemében,
mint amilyen remek a Nap / a csillagok egében!”¹³*

A rege főhőse a szentgróti vitéz, Hagymássy Akacs, aki az alábbi – házasodásra biztató – tanácsot kapta apjától, annak halála előtt:

*„Jövendőd szép hajnalának / kellemeit érzeni
egy hív hölgynek birtokában / látszik korod inteni;
szebbel, jobbal boldogítani / élted futó pályáját
nem találtam – bár kerestem –, / mást, mint Bothnak Betáját.”¹⁴*

Hagymássy, megfogadva apja tanácsát, egyre többször kereste fel Both Betát, és szerelmes lett a lányba:

*„s mennél többször vala Bothnál, / a szűz tündér bájai
által mindig nevelkedtek / szerelmének lángjai;
Beta számos kecsseitől / s kellemének ezeritől
fenekére baljának / ezer nyilak hullának.”¹⁵*

Mivel Beta viszonzta az ifjú szerelmét, Hagymássy megkérte a lány kezét:

*„Érted lángol hozzád vonzó / szívem forró szerelme,
Csak egyedül Te vagy tárgya, / Te vagy annak élelme!
Fogadd, szép szűz, esdeklésem, / szíved, kezed a kérésem,
Téged, holtig hívetem, / bírhatni, mint hölgyemet!”¹⁶*

A fiatalok a lány apjának áldását akarták kérni, ő azonban vártalanul meghalt, özvegye pedig a szerelmesek közé állt, mert saját öccsének, Darabos Pálnak szánta a mostohalánya kezét, annak érdekében, hogy megszerezze a gazdag örökséget. Bothné Hagymássy rágalmozásával és öccse magasztalásával próbálta befolyásolni a lányt, Darabos azonban nemes jellem volt; amikor látta, hogy Beta nem őhöz, hanem Hagymássyhoz vonzódik, lemondott a lány kezéről. Deák Antal ennek kapcsán talán a saját, hasonló tapasztalatából fakadó meggyőződését fogalmazta meg a következő sorokban:

*„ott, hol nincsen bizodalom, / elhal minden nyugodalom,
ott a kebel jégverem, / és csak gyötrő kint terem!
Csak az igaz szerelem köt / holtig egyes frigyeket,
különben az ellenézés / old, bont minden szíveket.”¹⁷*

¹³ OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 6. p.

¹⁴ OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 12. p.

¹⁵ OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 15. p.

¹⁶ OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 27. p.

¹⁷ OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 36. p.

Bothné, a tervében csalódott, „*érzetlen, gonosz asszony*” ezután orgyilkossal akarta megöletni Hagymássyt, majd a merénylet kudarca után a lányt csalta és záratta kolostorba. A főhősnek végül sikerült csellel kiszabadítania kedvesét a kolostorból, a szerelmesek egymáséi lettek, Bothné pedig elnyerte méltó jutalmát: mérgében szörnyethalt. Deák Antal ezek után a következőképpen fogalmazta meg a szerelmi történet végső tanulságát:

*„Így lesz mindég a jó szívnek, / az igaznak, s mindég hívnek
a nagy Isten oltalma, / a boldogság jutalma!”¹⁸*

A nők és az irodalom kapcsolatáról, illetve a kor romantikus regényeinek a fiatal lányokra gyakorolt hatásáról egyetlen utalást találunk a szerző későbbi leveleiben. Deák Antal 1827 januárjában vetette papírra az alábbiakat, arról értesülve, hogy egyik zalai ismerősének lánya, Rosty Franciska megszökött a szülői háztól: *„Szegény Rosty Fáninak szomorú sorsát szívemből sajnálom; vagy sok románt¹⁹ olvasott, mely ily szokatlan lépésre gerjesztette, vagy a románok szokott következése az ő belsejébe is elhatott; de hiszen, ez mind emberen szokott megtörténni. Nem ő volt az első, se nem ő lesz az utolsó, ki a világot próbálni tovább is elmegy a rokka mellől. Az energia és bátorság ritka tulajdonság az asszonyi nemben [...]; azt gondolom én, messzebb földre távozott ő Pestnél, s talán nem is a magyar éghajlat alatt tartózkodik.”²⁰*

Deák Antal és a pozsonyi hölgyek

A fentiek alapján egy ódivatú, idealista férfinak vélhetnénk Deák Antalt, aki nem hús-vér nőkre vágyakozott, hanem eszményített ideálok után epekedett; 1825-től fennmaradt – a pozsonyi országgyűlésről a sógorának, egyben legbizalmasabb barátjának, Oszterhueber Józsefnek írt – levelei azonban arról tanúskodnak, hogy valójában nagyon is két lábbal a földön járt, és egyáltalán nem vetette meg az evilági élvezeteket. Sőt, leveleiben olyan kendőzetlenül, leplezetlen nyíltsággal nyilatkozott a nőkről, mintha csak borozgatás közben beszélgetne a sógorával. Az *„emberi életet csak egy szappanbuborékhoz képezhetjük hasonlónak lenni”* – bölcselkedett Deák Antal egyik zalai barátjának korai haláláról értesülve, 1827 farsangján –, *„egyszer él az ember a világon, éljen tehát kedve szerint”*.²¹

A Zala vármegye országgyűlési követeként Pozsonyba érkező Deák Antal 1825 szeptemberében a Schöndorfer utca 444. számú házában, egy pékmesternél kapott szállást. Házigazdájának lányai nem lehettek valami szépek, mert csalódottan írta Oszterhuebernek, hogy a pékmesternek *„három leánya van, de a három legalább is egy saeculumot²² tesz; mellette a természet mehtagadta szegényeknek az indulatokat gerjesztő tehetséget, és így, Kedves Sógor, nincs mód abban is, hogy az ember gondjaitól néha-néha edesebb érzések között, a háznál menekedhetne meg; a piacról élni pedig veszedelmes.”*²³

Amikor szeptember 17-én az uralkodó és kísérete Deák Antal szállásának ablaka alatt, hatalmas udvari pompával vonult be Pozsonyba, a zalai követ ezt az alkalmat is igyekezett kihasználni a pozsonyi hölgyekkel való ismerkedésre: *„szép asszonyok és kisasszonyok által kérettetem meg három ablakaimnak általengedésére, melyet örömezt megcselekedtem.”*²⁴

18 OSZK Kt. Oct. Hung. 1724. Szentgyörgyvár 67. p.

19 Regényt.

20 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. január 22. 2. p.

21 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. február 15. 1. p.

22 Évszázadot.

23 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. szeptember 20. 4. p.

24 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. szeptember 20. 2. p.

Reformkori női viselet

A mélyen vallásos katolikus keresztény Deák Antal nem ütközött meg az örömlányok tömeges pozsonyi jelenlétén, sőt abban sem talált kivetnivalót, hogy a szóbeszéd szerint maga az esztergomi érsek, hercegprímás, az ekkor egyébként már 65 éves Rudnay Sándor intézkedett azok utánpótlásáról; legalábbis ez derül ki a sógorához 1825 októberében írt leveléből: „Kurva itt annyi volt, hogy keresni se kellett őket, de azt mondják, nagyon fogynak már most, aligha szükségét nem fog városunk szenvedni benne; talán rossz a fuvarjok, elbúsultak szegények s tovább mentek; azt mondják, hogy a prímás tett már rendelt, hogy frissek hozattassanak.”²⁵ Az sem zárható ki, hogy Deák Antal is fizetett együttlétükért a pozsonyi hölgyeknek, legalábbis erre látszanak utalni a hűgának, Deák Klárának (Oszterhueber József feleségének) vásárolt kalap kapcsán 1825 őszén papírra vetett sorai: „egy kalapnak az ára még nem nagyot rúg az emberen, legfeljebb három jó heverésnek²⁶ a díja lehet; ha még azok közül is az egyik valamelyik tízszeresen nem költet az emberrel utána”.²⁷

1825 novemberében Deák Antalnál vendégeskedett Pozsonyban Sümeghy Mihály táblabíró, a sójtöri földbirtokos és jó barát. „...jól mulattuk²⁸ egymást itt – emlékezett az együtt töltött napokra Deák Antal –, mind a ketten elmerülve a pozsonyi szépeknek bájoló kellemeiben, majd csak nem benne felejtettük – gondolatinkat”.²⁹

1826 januárjában a víg farsangi szórakozásokról írta Deák Antal a sógorának, hogy Pozsonyban „minden nap theatrom,³⁰ minden héten háromszor bál van, és így a multság felesleges is”, melyhez – minden bizonnyal a testi, szerelmi örömökre utalva – hozzátette:

25 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. 14. p.

26 Értsd: ágyba fekvésnek.

27 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. november 17. 2. p.

28 Értsd: szórakoztattuk.

29 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. november 13. 1. p.

30 Színház, itt: színházi előadás.

„amiben pedig otthon többször szükségét is látok, itten szinte már az undorodásig való bővségében is vagyok annak”.³¹

1826 májusában a húgának való újabb kalapvásárlás, vagy inkább készíttetés kínált alkalmat, illetve szolgáltatott ürügyet Deák Antal számára, hogy ismerkedjen Pozsony szépeivel és csapja nekik a szelet: „A héten itt vásár lesz, Klárinak kalapot veszek, és ha gusztusomra valót nem találok, 35 Marchand Modénál³² csak találok egyet, vagy ha készen nem volna, megtudakolom, melyiknél vagynak szebb lányok, annál csináltatok módra,³³ s ezen tekintetből 10 forinttal többet szánok érte, mint vásárban adnék, ahol tudniillik semmi mellékes haszon sem háramolhatna reám – varietas delectat.”³⁴

Amikor Deák Antal az országgyűlés egyik szabadnapján, 1826. június 13-án zalai követtársával, Szegedy Ferencsel egynapos látogatást tett Bécsben, hogy felkeresse a császárváros nevezetességeit, különös figyelmet szentelt a bécsi lányoknak, asszonyoknak. Úgy találta – számolt be róla sógorának – , hogy a város „fejérnépe nem oly kellemes és tetszetős, mint a pozsonyi szépnem; valahány csak elejbém jött, mindannyit halaványnak és egyvalami szolgálilenyomatásból származott bús tekintetűnek láttam; nem oly vidám, nem oly szabad pillantatúak a leányok, mint Pozsonyban; talán ezt mind a szabad éghajlat okozza, mind attól is van, hogy itt már valamelyes magyar vér is elegyedik a fajba, s nem oly tiszta sváb vér marad a nemzésbe, mely a fajt rontja”.³⁵

Deák Antal már több mint kilenc hónapja Pozsonyban tartózkodott a hosszúra nyúló diétán, amikor 1826 júniusának elején Oszterheuber József azt kérdezte tőle, mennyire elégedett pozsonyi életével, a város adta örömmel. Deák Antal ekkor a következőket vallotta sógorának az elégedettségéről: „anélkül is, ha nem írom meg annak mivoltát, gondolom, fogod bőven tudni magad, micsoda helyheztetésbe legyen; van az én itt lételemnek jó része is, rossz is, és noha a jó része talán több kellemes órákat szül”, az otthon, a jó barátok és ismerősök utáni vágy és sóvárgás „az ideig tartó kellemeit is itt töltött életemnek megdúlják”, és arra ösztönzik, hogy az országgyűlés mielőbbi befejezését kívánja.³⁶

A honvágy által gyötört, testvérei és sógora körébe haza kívánczó zalai követ hasonló érzéseket, gondolatokat fogalmazott meg 1826 júliusában is, Oszterheuber Józsefhez intézett levelében: „vajha a jó Isten már végét szakasztaná itt mulatásunknak, vagy csak engemet engedne minél előbb közibétek menni, mert megvallom, hogy noha itt is jó dolgom van, s még abban is, amiben talán olykor otthon fogyatkozást szenvedek, itt meguntig válogathatok, de mégis erősebb nálam a haza való vágyás, mintsem hogy ezen jó dolgomat örömet felcserélném a ti társaságotokkal.”³⁷

Az országgyűlés azonban még sokáig folytatódott, így a következő év, 1827 farsangja is Pozsonyban találta Deák Antal, aki – ha már a helyzet így hozta – igyekezett kihasználni a dolog jó oldalát. „...mivel az éjjeli bált 3 óráig éjjél után kihúztam, és így álmos vagyok, és most is már 12 óra felé jár az idő, pedig tudod, ekkor szoktak a lelkek járni [...]; hogy a lelkek engemet is inkább ágyban találjanak, ahol a szeretetre méltó szép lelkekkel nagyon szeretek mulatni, ezen levelemet bezárom” – írta ekkor a sógorának.³⁸

31 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. január 16. 19. p.

32 Marchande de mode: kalapkészítő lány, divatkereskedő nő. Vö. Eötvös Károly 1905. 2. köt. 155. p.

33 Minta alapján méretre.

34 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. május 1. II. p.
(Varietas delectat: a változatosság gyönyörködtet.)

35 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. június 19. I–2. p.

36 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. június 12. 7. p.

37 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. július 3. I–2. p.

38 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. január 22. 16. p.

Az országgyűlési követként 1825-től 1827-ig mintegy két évet, és 1830 őszén, valamint 1832/1833-ban is több hónapot Pozsonyban töltő Deák Antal a sógorához intézett leveleiben mindvégig virágnyelven célozgatott, vagy csak közvetett utalásokat tett a pozsonyi hölgyekhez fűződő, alkalminak látszó viszonyaira, kapcsolataira. Csupán 1827 augusztusában, a diétáról hazatérve „szólta el magát”, hogy állandó szeretőt tartott Pozsonyban (kedvese nevét vagy kilétét azonban ekkor is elhallgatta), amikor arról írt, miszerint „egy, a mostani ízlés szerint készült viklert”³⁹ varratott a hűgának, Deák Klárának: „most mind ilyen viselnek a nemesebb gusztusú dámák, de úgy gondolom, hogy hosszú lesz neki, mert szeretőmhez mérettem, az pedig Klárinál nagyobb”.⁴⁰

Deák Antal 1828 márciusában Pestre indult egy országgyűlési bizottság hosszabb ideig tartó ülésére. Ekkor hűga kérésére felajánlotta, hogy annak aranyait ékszerekre cseréli, ezért kérte sógorát, küldjék el hozzá az aranyakat, Klára pedig írja meg, mit és akar velük kezdeni. Deák Antal levelének alábbi soraiból az is kiderül, hogy az aranyak egy részét – magától értendő módon (bevett szokás szerint?) – a pesti hölgyekre kívánta költeni: „reménylem, [Klára] discretiója⁴¹ azon, már úgy is értetődő plenipotentiát⁴² még inkább meg fogja erősíteni, hogy belőlök a pesti nympháknak⁴³ néhányat én is minden számadás terhe nélkül áldozhatok.”⁴⁴ 1830 őszén ismét Zala megye országgyűlési követévé választották Deák Antalt, és útja megint Pozsonyba vezetett. Ekkor írta Oszterhueber Józsefnek az alábbi sorokat (melyek arra utalhatnak, hogy alkalmi szerelmi partnerei nem fertőzték meg nemi betegséggel): „tudod Te, kedves Sógor, magad is, milyenek a városi kellemei; s tudván és ismervén, tudod azt is, hogy a sok között vannak olyanok is, melyek az élet gyönyörűségeit nevelve édes örömmel táplálják az embert, de fullánkot rejtve magokban, a vigyázatlan lépés által keserű következtetéseket okoznak; de hála az Egek Urának, ezen következtetéseket én még eddig nem éreztem, s úgy látom helyheztevésemet e pontra nézve, hogy bátor vagyok hinni, ezen veszedelemtől menten is maradhatni.”⁴⁵ Arra is utalhatnak persze e sorok, hogy Deák Antal pozsonyi szerelmi viszonyaiból 1830 októberéig nem született nem kívánt, házasságon kívüli, törvénytelen gyermeke. (Az azonban nem zárható ki, hogy később nem történt-e ilyen eset, mert sokkal inkább Deák Antalra, semmint a nálánál jóval szemérmesebb és visszahúzódóbb öccsére, Ferencre vonatkozhat a mindkettejüket közlelő ismerő Kossuth Lajos egyik, 1839. januári levelének utalása: „Hiba, hogy a kehidai két testvér törvényes maradékkal nem készül adózni a hon jövődjének.”)⁴⁶ Amikor 1830 novemberének második hetében a hűvösebbre, zordabbra fordult idő Pozsonyban véget vetett a városi Ligetben és a Séta-téren való korzózásnak, Deák Antal a következőket írta a magukat kellettő pozsonyi hölgyekről: „a Schnepfek⁴⁷ is beszorultak a falak közé, hidegellik a jó szerencsét a szabadban keresni; de ezeket rejtekekben is, akinek tetszik, feltalálhatja, csak jó fegyver és elegendő töltés legyen, löni lehet; úgy hallom azonban, hogy már soknak elvászott a gyújtólyukja”.⁴⁸

39 „Wickler”-t, női köpenyt, felöltött.

40 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Kehida, 1827. augusztus 20. 2. p. Vö.

Eötvös Károly 1905. 2. köt. 156. p.

41 Titoktartása, tapintata.

42 Teljhatalmat.

43 Szép, csinos, fiatal nőknek.

44 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Kehida, 1828. február 25. 2. p.

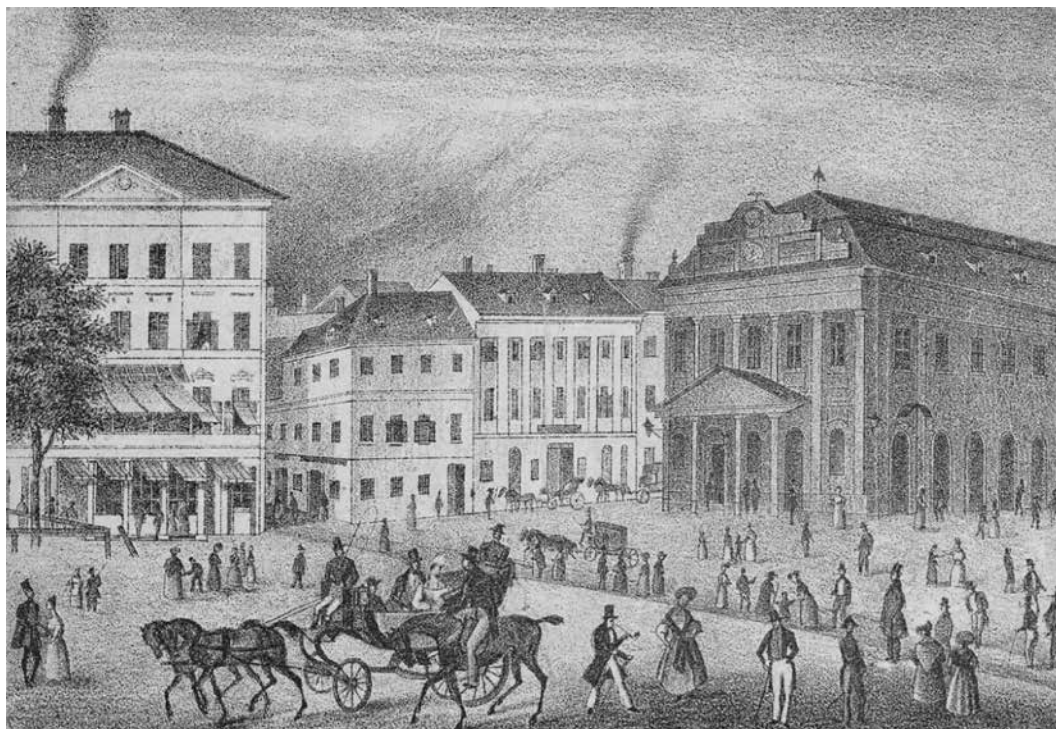
45 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. október 7. 3. p.

46 Kossuth Lajos levele védőügyvédjéhez, Benyovszky Péterhez. Buda, 1839. január 17. Közli: Kossuth Lajos iratai 1837. május – 1840. december. Hűtlenségi per, fogság, útkeresés. (Kossuth Lajos Összes Munkái VII.) (Sajtó alá rend. Pajkossy Gábor) Bp., 1989. 559. p.

47 Szó szerint szalonkák, átvitt értelemben örömlányok.

48 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 11. 7–8. p.

A pozsonyi színháztér a reformkorban

Ugyanabban a hónapban esküvői tanúnak kérte fel a Pozsonyban tartózkodó Deák Antalt Odry József Bács-Bodrog vármegyei követ (megyei főügyész), lánya, az 1795. május 9-én született Odry Franciska nevében, aki Hegedűs Mihály huszárszázadoshoz készült feleségül menni. Deák Antal korábról ismerhette követtársa lányait; erre utal, hogy Franciska egyik testvére, az 1784-es születésű Antónia, vagy a nála három évvel fiatalabb Éva⁴⁹ már járt Zalaegerszegen Deák Antalnál. A hölgy annak idején elnyerhette Deák Antal tetszését, aki a felkérésről beszámoló levelében az alábbiakat írta sógorának az Odry-lányokról: „A menyasszonyt ugyan még nincs szerencsém ismerni, mert nem az ez, aki Egerszegen is volt nálam, hanem annak testvérje, s így az ahhoz talán közelítő hasonlatosságért fáradságom jutalmában a primitiával⁵⁰ csakugyan megleledném; kár, hogy nem bízzák rám e részben a szabad választást.”⁵¹

Miközben Deák Antal természetesnek tartotta, hogy Pozsonyban kéjhölgyek kényeztetik az országgyűlési követeket, azon mégis mélységesen felháborodott, amikor egyikük egy örömlány karjai közt lelte halálát, mivel követtársai között éppen a baranyai másodalispánt és követet, idősebb Kajdacsy Antal helytartótanácsi tanácsost találta – mind emberként, mind politikusként – az egyik legellenzenvesebb személyiségnek. Míg a császári titkosrendőrség a legkitűnőbb egyéniségek egyikeként jellemezte az 1811/1812., 1825–1827. és 1830. évi diétán is kormánypártot erősítő Kajdacsyt, követtársai besúgónak és hazaárulónak tartották. A Széchenyi István gróf által szolgálóként, Kölcsey Ferenc szerint pedig gonosz lelkűként

49 Odry Józsefről és lányairól: Pálmány Béla. A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848. Bp., 2011. (a továbbiakban: Pálmány Béla 2011.) I. köt. 1058–1059. p.

50 Elsőséggel.

51 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 22. 12. p.

jellemzett,⁵² aulikus baranyai követről Deák Antal azt írta 1825 októberében, hogy nem igazán tartanak tőle (tudniillik az ellenzékiek), „mert eszével sem ér oda, ahová a többi, de commissio⁵³ alatt is lévén, tart talán attól, amit távolról értésére adtak, hogy kibőfentik bibéjét, ha sokat erőlködik”.⁵⁴ A fentiek ismeretében érthető, hogy Deák Antal szinte elégtételként fogadta az 51 életében járó Kajdacsy 1830. december 2-ára virradó éjjelen bekövetkezett, becstelen halálát: „Kajdacsy Antal helytartói tanácsos és Baranya vármegyei követ a napokban hertelen gutaütés által éjjel megholt. Halála tökéletesen megegyezett életének folyásával abban, hogy mindenkor a legfajultabb kurafi lévén, lelkét is egy kurva mellett adta ki, s ugyanez vette észre legelsőben is halálát, költötte fel annak cselédjeit a meghúlni kezdő tetemnek öltöztetésére. Nem kevés becstelenség mind a helytartótanácsnak, mind a communale corpusnak⁵⁵ is oly tagot számlálhatni körében, ki 50 esztendő agg éltében kurva mellett költözik a halandóknak a világon túli lakásokra; már most a vármegyei követek közül is kivette az ördög a maga részét, talán nem lesz több halál közöttünk is.”⁵⁶

Deák Antal véleménye a házasságról és házastársakról

Ami Deák Antal házassághoz való viszonyát illeti, saját magáról alig, barátainak, ismerőseinek házasságairól viszont annál többet írt sógorához címzett leveleiben. Oszterhueber József 1827 februárjának elején – nyilván nem minden célzatosság nélkül – a Zala megyében legutóbb kötött házasságokról adott hírt Deák Antalnak, aki érezhette a célzást, mert mindössze ennyi megjegyzést fűzött e hírekhez elutasítóan: „Házasságaitok, melyekről emlékeztél, semmiben sem interessálnak;⁵⁷ azért röviden csak azt írom: inkább ők, mint én.”⁵⁸

Eötvös Károly tudni véli, hogy Oszterhueber József 1832 decemberében azt ajánlotta az immár 44. életében járó Deák Antalnak, ne maradjon agglegény, házasodjon meg. Állítólag élt Söjtörön egy „arra való úrnő, derék, szép hajadon”, közös ismerősük, Deák Antalnak is kedvelt barátnője, aki mind származására, mind vagyonára, mind alakjára, mind pedig életkorára nézve teljesen illett volna hozzá. Oszterhueber fülébe juthatott, hogy a jókedvű, ám kissé beszédes hajlamú hölgy szívesen lenne Deák Antal felesége, ezért ajánlhatta sógorának a házasságot és éppen ezt a lányt.⁵⁹

A házasság, illetve a szószátyár hajadon elől elzárkózó Deák Antal erre válaszolva írta sógorának az alábbiakat: „Barátságos leveledet vettem, mely már csak azért is, hogy tőled jött, felette megörvendeztetett. Abban tett szíves, de általam ezúttal el nem fogadható ajánlásodat köszönöm; tartsd fel azt más olyannak számára, ki reá nagyobb érdemeket tett. Jól tudod Te, hogy én, minden hosszas csevegéseknek ellensége, akkor, midőn a csendességet óhajtva keresem, egy

⁵² Pálmány Béla 2011. I. köt. 972. p.

⁵³ Vizsgálat, eljárás.

⁵⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. 13. p.

⁵⁵ Közttestületnek, itt: országgyűlésnek.

⁵⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. december 6. 3. p. A baranyai követ becstelen haláláról beszámolt Zala vármegye egyik országgyűlés írnoka, Nagy Dániel is a zalai másodalispánhoz, Séllyey Elekhez küldött tudósításában: Kajdacsy „estve jóllakva hazamenvén meleg szobájába, ahová, amint a közönséges hír mondja, volt mindennapi Venusa Bestellálva [beköltöztetve], s gyönyörködtetvén magát annak, már azt nem tudom, árnyékában-e, ölében-e, mijeiben-e, denique [(egy)szóval, tehát] kettőjük között, ezt a guta egyszerre agyonüté”. (Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára /a továbbiakban: MNL ZML/ Séllyey család iratai. 10. doboz. Fasc. 6. Séllyey Elek levelezése. Nagy Dániel levele Séllyey Elekhez, Pozsony, 1830. december 6.)

⁵⁷ Érdekelnek.

⁵⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. február 15. 6. p.

⁵⁹ Eötvös Károly 1905. 2. köt. 205. p.

*böbeszédű Proserpinának⁶⁰ hangjai által mulattatásomat nem eszközölhetem; s addig, kedves Józsim, míg elbúsultában ő szánakozó szívre találhat, légy mentora Te, vezesd ügyeit, oszlasd bajait, töröld le könnyeit, pótolod ki szükségait, s nyújts ideig tartó enyhet és írt sebjeinek s oltó eszközt tűztől izzó Aethnájának.*⁶¹ 1825 októberében Pozsonyban tartózkodott – a Deák Antallal korábban ellenséges viszonyban lévő, és talán az országgyűlésre is a zalai követek ellenőrzésére érkező – ifjabb Inkey Imre cs. kir. kamarás, Zala vármegye konzervatív, udvarhű másodalispánja,⁶² szépséges feleségével, Nemeskéri Kiss Jozefával. 1813 decemberében kötött házasságukkal – és talán Inkey férfiasságával? – komoly problémák lehettek, mert 12 évnyi együttlét után sem született gyermekük (csak később, 1829-ben, egyetlen fiúk, Ferdinánd).⁶³ Pozsonyból való hazatérésük után híre mehetett, hogy a vonzó alispánné az egyik vármegyekatonával vigasztalta magát, illetve csalta meg a férjét (akit Deák Antal később, egyik levelében „szerencsétlen sorsú ember”-ként említett).⁶⁴ Erre utalhatnak a zalai követ alábbi, sógorához intézett sorai: „Morális halál is van nálatok, szegény hitvány ördögök! Egy rongyos vármegyekatonát sem tudtok eltasztani félre, akinek sokan örömetst competitorai⁶⁵ lennétek, ha tudnátok azok lenni; rosszul viselitek magatokat, de rosszabbul mulatjátok⁶⁶ viceispánnéteket – valjon igaz-e a hír, mely annak a szép asszonynak szomorú sorsa felől itten szárnyal? Írd meg, kérlek, miben van a dolog; eddig jobban kifejtett a valóság, bizonyosabbat írhatok. Mi itt sajnáljuk őtet szívüinkből, és inkább sajnáljuk, hogy itt nem maradt közöttünk; legalább diaetalis⁶⁷ szállásainkon salva guardiát⁶⁸ nyert volna, habár a katona nagyobb salámiával bír is.”⁶⁹

Deák Antal, arról értesülve, hogy Nádasdy László gróf, kamarai titkár, a váci püspök testvére Budán, 1826 áprilisának utolsó napjaiban „szerelemféléstől” agyonlőtte magát,⁷⁰ ezt jegyezte meg sógorához küldött levelében: „ha a feleséges emberek között sok ilyen bolond találkozna, akkor nem sokára megritkulna a házasságok száma”.⁷¹

Deák Antal unokatestvére, Deák Katalin, aki Deák József és István Katalin negyedik gyermekeként, 1807. június 28-án született Tárnokon, 1830. október 20-án ment férjhez a Vas megyei Náraiban lakó Dese Károly földbirtokoshoz. A korabeli források arról tanúskodnak, hogy a fiatalasszony eléggé megosztó, illetve összeférhetetlen személyiség volt, harcias, agresszív viselkedésével, garázdálkodásával békétlenséget, vizályt szított a családjában és környezetében.⁷² A zsémbes természetű unokatestvér házasságáról értesülve írta Deák Antal a sógorának, 1830 novemberében: „ha a kerék agyba megmozdul, meg kell ékelni, ez a bogáraknak mesterségekből folyó princípiuma;⁷³ így természetes ebből a következtetés, hogy Deák Kati férjhez ment, s jobb, ha ezen módon történt a dolog, mintha pap nélkül ment volna véghez; ez lesz a következtetés a Te menyasszonykérésednek is, miolta a világ fennáll, s amíg az tartani fog, csap kell

⁶⁰ A görög Perszeponé római megfelelője: a termékenység és a termés istennője, az alvilág úrnője.

⁶¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1832. december 30. 7. p. Vö. Eötvös Károly 1905. 2. köt. 205. p. (Etnájának: vulkánjának, átvitt értelemben: forró vágyának.)

⁶² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. 4. p. 1825. október 25. 3. és 11. p.

⁶³ Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. Bp., 2011. I. köt. 636. p.

⁶⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. december 12. 3. p.

⁶⁵ Vetélytársai.

⁶⁶ Értsd: szórakoztatjátok.

⁶⁷ Országgyűlési.

⁶⁸ Menedéket.

⁶⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. november 17. 2. p.

⁷⁰ Széchenyi István gróf Pozsonyban, 1826. április 29-én kelt naplóbejegyzése szerint Nádasdy László gróf anyagi problémái (szegénysége) miatt lőtte agyon magát. Vö. Gróf Széchenyi István naplói. (Szerk. Vizota Gyula) Bp., 1932. 3. köt. 48. p.: „Graf Ladislaus Nadasdy hat sich, wegen Armut erschossen (in Ofen)”.

⁷¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. május 1. 9. p.

⁷² Bekó Tamás: Deák Ferenc zalatárnoki nőrokonai. In: „Jól esik köztetek lenni...” (a továbbiakban: Bekó Tamás 2015.) 195–196. p.

⁷³ Alapelve.

az akonába,⁷⁴ nyárs a leányoknak, de nem olyan, mint a borjúcompnak. Sokan követik Szent Pál mondását, mely szerint a két húsnak egy testté lételét egy harmadiknak új születése hirdeti; [...], csak én élem Szent Aloysius⁷⁵ életét pro salute animo,⁷⁶ és amint egy legislatorhoz⁷⁷ illik.”⁷⁸ (Nem tudjuk, Deák Antal miért említette levelében a papot; mindenesetre évekkel később, egy pereskedés során azt állították Deák Katalinról, hogy bűnös viszonyt létesített a tárnoki plébánossal, azért kényszerült elhagyni szülőfaluját.)⁷⁹

A Deák Antalnál hat évvel idősebb Skublics József nyugalmazott huszárcapitány, a Zalaegerszeg melletti Besenyő földbirtokosa 50. életében, 1832. március 1-jén vette feleségül Zalaegerszegen a 22 éves Renner Borbálát, és házasságukból később két fiú született (1834-ben Zsigmond, 1839-ben Jenő).⁸⁰ 1830 decemberének elején, amikor híre ment Skublics házassági szándékának, illetve annak, hogy egy nálánál 28 évvel fiatalabb lányt készül feleségül venni, barátja, Deák Antal a pozsonyi országgyűlésen egy pár strófát faragott Skublics „házasodni bősziült, eszelős indulatjáról”, és elküldte neki minden aláírás és keltezés nélkül, „*magá mulattatása végett*”, majd azt lemásolta a sógora számára is:

„Akit Isten verni akar / halom bűne zsoldjában,
Azt legelőbb megzavarja / eszeveszett agyában.
Aggkorától sorvadtt testét / bár a tűz nem hevíti,
mégis ördög a bagzásért / majdnem hitre keríti.
Ifjú dögre vágy a vén sas, / s így lesz abból füles, szarvas,
így jön a hám nyakára, / szíjfarmatring⁸¹ hátára.”⁸²

Oszterhueber József egyik, 1833 januárjában írt levelében többek között arról adott hírt a sógorának, hogy jó barátjuk, Kisfaludy Sándor táblabíró és sümegi földbirtokos, a század első évtizedeinek népszerű költője, röviddel azután, hogy 1832 májusában eltemette ifjúkorának múzsáját, imádott feleségét, Szegedy Rózát, ismét házasodni készül. Kisfaludy Sümegen élő özvegy hűgánál, Annánál vetett szemet az ott nevelkedő Vajda Amáliára, távoli rokonuk, Vajda Ignác jogtudós, hétszemélynök Halimbán, 1812. június 30-án született lányára. A lány még nem volt 22 éves, amikor a nála 40 évvel idősebb, 62. életében járó költő – gyermekáldásban reménykedve – 1834. február 25-én feleségül vette. (Gyermeük azonban hét évnyi együttélésük alatt sem született, ráadásul Vajda Amália fiatalon, 1841. január 7-én meghalt.)⁸³ Deák Antal így kommentálta a nagy korkülönbséggel kötendő frigyet: „*Leginkább csodálkozom Kisfaludy Sándornak egy fiatal személlyel lett egyben kelését; de csodálják inkább annak itteni ismerősei, kiknek ezen újságot elbeszelem; adja Isten boldogulását*

74 A hordó feltöltésére szolgáló felső nyílásba.

75 Gonzaga Szent Alajos (1568–1591) jezsuita szerzetes, az ifjúság példaképe és védőszentje.

76 A lélek üdvére.

77 Törvényhozóhoz.

78 OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 16. 4. p.

79 Bekő Tamás 2015. 198. p.

80 MNL ZML A zalaegerszegi római katolikus plébánia házassági anyakönyvének másodpéldánya, 1832., keresztelési anyakönyvének másodpéldányai, 1834., 1839.

81 Lovak farokszíja, díszesebb hámok és nyergek tartozéka.

82 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 2259. Fára József iratai. 4. doboz. Deák Antal levele Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. december 6. 14. p.

83 MNL ZML A sümegi római katolikus plébánia házassági anyakönyvének másodpéldánya, 1834., halotti anyakönyvének másodpéldányai, 1832., 1841. Vö. Miklósi-Sikes Csaba: Kőbe vésett történelem. A sümegi városi temetők története és sírjelei 1950-ig. Sümeg, 2002. 45., 129–130. p.

még akkor is, ha Anacreoni versei ⁸⁴ *nem bírják szerelemre gyújtani maga eránt új hitvesét.*” ⁸⁵ A máskülönben Deák Antal által is nagyra becsült és tisztelt nádor, József főherceg harmadik feleségének, Mária Dorottya württembergi hercegnőnek Pozsonyban, 1833. március 2-án született meg negyedik gyermeke, József Károly Lajos főherceg. Mivel a nádor ekkor már az 57., míg felesége még csak a 36. életévében járt, ⁸⁶ a köztük lévő 21 évnyi korkülönbségre, illetve a nádor idősebb korára utalva írta Deák Antal a sógorának, némi rosszmájúsággal: „A palatinusné ⁸⁷ tegnap fíjat szült; nézd el, hogyan valósodik a palatinuson ama közmondás [...]: a vén kecske is megnyalja a sót” ⁸⁸

Deák Antal 1833. márciusának elején a sógora leveléből értesült róla, hogy – egy közelebről nem ismert családi bonyodalmat követően – visszafogadta a felesége a valószínűleg hűtlenkedő Dervarics László táblabíró, uradalmi ügyészt, gutorföldei birtokost. Deák Antal a következőképpen értékelte az esetet: „Hogy Dervaricsot felesége visszavette, igen a természet rendében látom helyeztetve lenni; az agyban mozdult keréknek az ék, a zsáknak a tömőfa elkerülhetetlenül szükséges; de hiszen tehetett volna erről a szomszédságban lakozó Tuboly Gábor is, azonban úgy gondolom, ez is már egy pint furóhegyi rikkantó mászlást ⁸⁹ nem ad egy tarisznya p---áért, s így a szegény asszony csak a már isméretes salabankót kívánná vissza, ha mindjárt *ex officio gratis* ⁹⁰ is, de nyomósan dolgozván az” ⁹¹

A Deák-fivérek bizalmas baráti köréhez tartozott Zala vármegye köztisztviselőként álló, Zalaegerszegen élő főadószedője (azaz főpénztárnoka), Koppány Ferenc, aki mint meggyőződéssel ellenező, Deák Ferenc liberális reformpolitikájának egyik legszilárdabb támasza volt. Koppány 1819 körül kötött házasságából nyolc gyermeke született, felesége, Málk Mária azonban a nyolcadik gyermek születése után néhány héttel, 1834. szeptemberében, 34 éves korában (valószínűleg gyermekágyi lázban) meghalt. ⁹² Miközben Koppány ezután egyedül – feltehetőleg lánytestvérei segítségével – nevelte gyermekeit, hét évvel a felesége halála után, 1841. nyarán az a pletyka terjedt el róla, hogy ismét házasodni készül, és 49 évesen egy uralkodó természetű fiatalasszonyt kíván feleségül venni. Deák Antal ekkor, 1841. augusztusában így kommentálta az értesülést sógorához írt levelében: „Koppányt, ha igaz a felőle itt is szárnyaló hír, szívemből sajnálom. Én ötlet jobb sorsra tartom érdemesnek, s csodálom, hogy oly meggondolt ember ily, nem célszerű constructióra ⁹³ fakad; az ifjú asszony aligha nyeret nem vet szegény barátunkra, s majd akkor az lovagol rajta, nem ő hitvesén, vagy legalább többször az, mint ő; pedig az ilyes lovagnak éles, hegyes szokott lenni sarkantyújának taréja; ha beléereszti hegyét, mindenfelé fogja érezni mérgét, kivált, ha az új domina ⁹⁴ édes asszony anyjára ütött, ki, amint emlékezem a régi időkre, a viperánál csak egy gradussal ⁹⁵ vala

⁸⁴ Anacreon ógörög költőről elnevezett, a szerelem, a bor és a lakomák mámorát megéneklő, könnyed modorú időmértékes versek.

⁸⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. február 3. 4. p.

⁸⁶ József nádor és családtagjai pontos életrajzi adatai: <http://genealogy.euweb.cz/habsburg/habsburg5.html#JApH>. (Letöltve 2018. július 1-jén.)

⁸⁷ A nádor felesége.

⁸⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. március 3. 8. p.

⁸⁹ Aszú törkölyére öntött mustból készített bort.

⁹⁰ Kötelességből, fizetség nélkül.

⁹¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. március 10. 4. p.

⁹² Molnár András: Főadószedőből alkotmányos alispán: Koppány Ferenc (1792–1866). In: Egerszegi történeti tanulmányok 2010. (Zalaegerszegi Füzetek 11.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2010. (a továbbiakban: Molnár András 2010.) 85–130. p.

⁹³ Alkotásra, megvalósításra.

⁹⁴ Úrasszony, úrnő.

⁹⁵ Fokkal.

*szelídebb; azonban ő tudja körülményeit, nekünk semmi közünk hozzá, csak azt óhajtjuk, adjon Isten boldog napokat neki, s mindenesetre erős béketűrést.*⁹⁶ Koppány – talán barátainak intelmére? – végül meggondolhatta a dolgot és visszaléphetett a frigytól, mert eddig semmi nyomát nem találtuk az újabb házasságkötésének.⁹⁷

Összegzés: miért nem házasodott meg Deák Antal?

Deák Antal ifjúkori szerelmi életéről nem rendelkezünk egykorú forrásokkal vagy közvetlen adatokkal, 33 éves kora előtt írt történelmi regéiből viszont arra következtethetünk, hogy huszonevesen, az 1810-es években őt is magával ragadhatták a vágyak és érzelmek, ám vonzódása viszonzatlan maradt. Reménytelen szerelme – talán egy férjezett asszony iránt? – csalódottá, kiábrándulttá tette, s nem találva magának szépségben, rangban, műveltségben méltó társat, aggregény maradt. Idézett levelei arról tanúskodnak, hogy érett férfiként, különösen az 1820-as, 1830-as évek pozsonyi országgyűlésein igyekezett minden lehetőséget megragadni, hogy nők társaságában szórakozzon és élvezze az életet. Ezek a kapcsolatai azonban többnyire csak – anyagi ellenszolgáltatás vagy ajándékok fejében létesített – alkalmi viszonyok lehettek, és legfeljebb addig jutott el, hogy egy idő után állandó szeretőt tartott Pozsonyban. Kortársainak, zalai barátainak, ismerőseinek házasságai, illetve házastársai – kiváltképp, ahol nagy volt a korkülönbség, vagy uralkodó hajlamú a feleség – inkább csak elrettentő példával szolgáltak számára, és noha esetenként nem tagadta vonzalmát egy-egy szépasszony iránt, negyvenéves korára (az 1820-as évek végére, 1830-as évek elejére) már hozzászokott a magányos életmódhoz, és végleg elzárkózott a függetlenségét, szabadságát veszélyeztető házasság elől.

⁹⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Kehida, 1841. augusztus 24. 2–3. p.

⁹⁷ MNL ZML A zalaegerszegi római katolikus plébánia házassági anyakönyvének másodpéldányai, 1841–1849., Molnár András 2010. 85–130. p. (Koppány az 1841 utáni forrásokban egészen a haláláig özvegyként szerepel.)